

Nr 239.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter; given Stockholms slott den 7 mars 1919.

Under åberopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att på tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag, högst, 2,000,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med de i statsrådsprotokollet angivna grunder användas till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Axel Schotte.

*Utdrag av protokollet över civilärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 7
mars 1919.*

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden PETERSSON,
SCHOTTE,
PETRÉN,
NILSON,
friherre PALMSTIERNA,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Chefen för civildepartementet, statsrådet Schotte anförde följande:
I proposition nr 2 om tilläggsstat till riksstaten för år 1919 har Kungl. Maj:t på min hemställen föreslagit riksdagen att i avvaktan på den proposition, som kunde komma att i ärendet avlätas, till understöd för uppförande av bostadshus med smälägenheter på nämnda tilläggsstat beräkna ett förslagsanslag, högst, 2.000,000 kronor. I mitt anförande till det statsrådsprotokoll över civilärenden den 9 januari 1919, som åtföljde nyssnämnda proposition, omförmälde jag, att jag för det dåvarande ej vore beredd att uttala mig om, huruvida och i så fall till vilket belopp anslag till understöd av angiven art skulle äskas. Sedan viss utredning i ärendet nu föreligger, anhåller jag att få ånyo anmäla detsamma inför Kungl. Maj:t.

I förberörda yttrande erinrade jag om, att 1917 års riksdag med anledning av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning på extra stat för år 1918 anvisat ett förslagsanslag, högst, 4,000,000 kronor, att användas till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter, med rätt för Kungl. Maj:t att förskottsvis redan under år 1917 av tillgängliga medel utanordna beloppet, ävensom att sedermera 1918 års riksdag, likaledes med anledning av Kungl. Maj:ts framställning, å tilläggsstat för samma år för ifrågavarande ändamål anvisat ett förslagsanslag, högst, 3,000,000 kronor.

I de utdrag av statsrådsprotokollet, vilka åtföljde nämnda båda propositioner (nr 34 år 1917 och nr 339 år 1918), hava såväl min företrädare som jag utförligt framlagt de skäl, vilka synt oss tala för, att staten i vissa avseenden lämnade sitt stöd åt stadskommunerna i deras arbete för avhjälpande av den alltjämt ökade bostadsbrist, som framkallats genom den enskilda byggnadsverksamhetens avstannande under kristidsförhållandenas tryck. I första hand har detta tryck gjort sig gällande i form av en allt starkare ökning av byggnadskostnaderna, vilken ökning i jämförelse med förhållandena närmast före kristidens början har beräknats uppgå till omkring 70 % vid slutet av år 1916, till 110 å 115 % omkring arsskiftet 1917—1918 och till minst 200 % för närvarande; en tredubbling av dessa kostnader har sålunda ägt rum under de senaste fyra och ett halvt åren. Då de försök till prisreglerande åtgärder, som vidtogos eller planlades, med hänsyn till byggnadsmaterialmarknadens egenartade natur syntes lämna föga resultat, måste man, för att över huvud taget kunna hålla i gång en för avvärjande av bostadsnödens allra svåraste former oundgänglig byggnadsverksamhet, skrida till beviljande av statsunderstöd i förut angiven utsträckning. Detta understöd avsåg sådan bostadsbyggnadsverksamhet, som underkastade sig vissa för tryggande av dess allmännyttiga natur m. m. uppställda villkor och i viss utsträckning erhöll understöd av kommunala medel.

Beträffande statens hittills vidtagna åtgärder för angivna subventionering av byggnadsverksamhet har från den institution, vilken haft att handlägga inkomna ansökningar om dylikt statsbidrag, nämligen *statens industrikommissionens byggnadsbyrå*, sedermera *statens byggnadsbyrå*, erhållits nedanstående redogörelse:

Subventionering av byggnadsverksamhet under kristiden.

Ansökningar om statsbidrag från det av 1917 års riksdag anvisade förslagsanslaget, högst, 4,000,000 kronor, till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter, enligt de grunder, som faststälts genom kungl. kungörelsen den 13 mars 1917, inkommo från 95 kommuner och avsågo ett belopp av 11 094,251 kronor, motsvarande en beräknad byggnadskostnad av omkring 47,000,000 kronor. Det tillgängliga anslagsbeloppet fördelades mellan 55 kommuner.

Hittills har av 1917 års anslag bidrag utbetalts till 50 kommuner med 3,836,541 kronor för uppförande av bostadshus med en beräknad byggnadskostnad av omkring 21,650,000 kronor och innehållande 7,561 eldstäder. Den beräknade medelkostnaden per eldstad uppgår således till omkring 2,860 kronor. Som erforderliga uppgifter ännu ej inkommit från flera kommuner, kan den verkliga genomsnittskostnaden per eldstad ej uppgivas, men torde densamma betydligt överstiga nyss angivna summa. Av vissa orsaker hava 8 kommuner, som tilldelats understöd, förklarat sig ej komma att fullfölja ansökningen om statsbidrag, varjämte inom 8 kommuner de planerade byggnadsföretagen icke i beräknad utsträckning kommit till utförande. De härigenom besparade beloppen, tillsammans 245,459 kronor, hava tilldelats andra kommuner med undantag av omkring 6,000 kronor, vilket sistnämnda belopp för närvarande återstår odisponerat av 1917 års anslag.

Inom fastställd tid hade ansökningar om understöd från det av 1918 års riksdag anvisade förslagsanslaget, högst, 3,000,000 kronor, för vars utgående grunder fastställts genom kungl. kungörelsen den 11 juni 1918, inkommit från nedanstående 74 kommuner:

	Kronor.		Kronor.
Alvesta municipalsamhälle	15,000: —	Ludvika socken	3,176: —
Arboga stad	44,000: —	Luleå stad	58,000: —
Borås stad	80,000: —	Lunds stad	70,700: —
Djursholms stad	100,000: —	Malmö stad	524,500: —
Falköpings stad	100,000: —	Motala stad	26,000: —
Falu stad	82,200: —	Mörbylånga köping	6,666: 67
Filipstads stad	13,300: —	Nybro köping	51,000: —
Flens municipalsamhälle	28,800: —	Nyköpings stad	164,000: —
Fässbergs socken	37,777: —	Nässjö stad	118,877: —
Gråmanstorps socken	10,000: —	Oskarshamns stad	40,000: —
Gävle stad	100,833: 33	Sala stad	24,900: —
Göteborgs stad	460,000: —	Saltsjöbadens köping	50,000: —
Huskvarna stad	98,400: —	Skara stad	20,444: —
Hälsingborgs stad	78,833: 25	Skellefteå stad	94,000: —
Härnösands stad	36,000: —	Skänninge stad	40,000: —
Hässleholms stad	42,222: —	Skövde stad	50,000: —
Jönköpings stad	235,000: —	Sollefteå stad	33,333: 33
Kalmar stad	151,626: 66	Stockholms stad	1,230,000: —
Karlshamns stad	80,138: 88	Stocksunds köping	40,000: —
Karlskrona stad	28,855: —	Strängnäs stad	20,000: —
Karlstads stad	104,877: 78	Strömstads stad	5,777: 78
Katrineholms stad	100,000: —	Sundsvalls stad	51,500: —
Kristinehamns stad	50,800: —	Säffle köping	51,778: —
Köpings stad	65,500: —	Söderhamns stad	28,800: —
Landskrona stad	151,333: 34	Söderköpings stad	20,000: —
Lidingö köping	180,000: —	Södertälje stad	320,000: —
Lidköpings stad	11,100: —	Sölvesborgs stad	29,074: —
Lindesbergs stad	55,000: —	Trollhättans stad	20,900: —
Ljungby köping	35,334: —	Trälleborgs stad	11,477: —
Ljusdals köping	33,000: —	Uddevalla stad	113,292: —
Ludvika köping	127,000: —	Ulricehamns stad	6,666: 67

	Kronor.		Kronor.
Umeå stad	42,000:—	Örebro stad	62,000:—
Vadstena stad	20,000:—	Örgryte socken	17,700:—
Varbergs stad	41,111:—	Örnsköldsviks stad	55,444:—
Vetlanda köping	49,446:—	Östersunds stad	52,500:—
Vimmerby stad	7,000:—		
Vänerns borgs stad	44,000:—		
Åtvidabergs municipalsamhälle	30,000:—		
Ängelholms stad	50,000:—		
		eller tillsammans	6,532,994: 69
		motsvarande en beräknad byggnadskostnad av omkring	30,000,000 kronor.

Av detta anslag tilldelades nedanstående 54 kommuner statsbidrag:

	Kronor.		Kronor.
Borås stad	25,000	Nybro köping	33,000
Falköpings stad	30,000	Nyköpings stad	135,000
Falu stad	37,000	Nässjö stad	44,000
Filipstads stad	13,000	Oskarshamns stad	20,000
Flens municipalsamhälle	28,000	Sala stad	12,000
Gävle stad	100,000	Skara stad	20,000
Göteborgs stad	200,000	Skellefteå stad	25,000
Huskvarna stad	32,000	Skänninge stad	20,000
Hälsingborgs stad	50,000	Sollefteå stad	30,000
Härnösands stad	36,000	Stockholms stad	596,000
Hässleholms stad	42,000	Strängnäs stad	10,000
Jönköpings stad	75,000	Sundsvalls stad	51,000
Kalmar stad	90,000	Södertälje stad	120,000
Karlshamns stad	30,000	Sölvesborgs stad	12,000
Karlskrona stad	28,000	Uddevalla stad	25,000
Karlstads stad	54,000	Ulricehamns stad	6,000
Kristinehamns stad	25,000	Umeå stad	30,000
Köpings stad	25,000	Vadstena stad	10,000
Landskrona stad	101,000	Varbergs stad	24,000
Lidingö köping	180,000	Vetlanda köping	11,000
Lidköpings stad	11,000	Vimmerby stad	7,000
Lindesbergs stad	17,000	Vänerns borgs stad	14,000
Ljusdals köping	33,000	Åtvidabergs municipalsamh.	20,000
Ludvika köping	68,000	Örebro stad	62,000
Luleå stad	58,000	Örgryte socken	17,000
Malmö stad	144,000	Östersunds stad	52,000
Motala stad	26,000		
Mörbylånga köping	6,000		
		Summa kronor	2,970,000

Återstående del av anslaget, 30,000 kronor, undantogs för bestridande av kostnaderna för statens industrikommissions byggnadsbyrås och statens byggnadsbyrås verksamhet.

Av det kommunerna tilldelade beloppet hava hittills utbetalts till 27 kommuner 1,632,000 kronor till understöd för uppförande av bostadshus med tillsammans 1,936 eldstäder och med en beräknad byggnadskostnad av omkring 8,150,000 kronor, motsvarande en medelkostnad per eldstad av omkring 4,200 kronor.

Två kommuner hava förklarat sig vilja avstå från de dem tilldelade statsbidragen, och för två kommuner hava genom inskränkningar i den först planerade byggnadsverksamheten en mindre reduktion i de dem tilldelade bidragen måst göras. Härigenom har å 1918 års anslag uppstått en besparing av 59,000 kronor, vilket belopp, jämte det å 1917 års anslag besparade beloppet 6,000 kronor, under närmaste tiden torde komma att tilldelas en eller flera andra kommuner, från vilka ansökningar om understöd föreligga.

Av 1917 års anslag hava således hittills utbetalts 3,836,541 kronor såsom bidrag till uppförande av 7,561 eldstäder, d. v. s. ett statsbidrag av 507 kronor per eldstad. Av 1918 års anslag hava utbetalts 1,632,000 kronor för 1,936 eldstäder eller 843 kronor per eldstad. Sammanlagt hava alltså hittills utbetalts 5,468,541 kronor för 9,497 eldstäder eller i medeltal 576 kronor per eldstad. Av den beräknade kostnaden för eldstad uppgår således statsbidraget 1917 till 18 % och 1918 till 20 %. Så vitt nu kan bedömas, torde det hittills anslagna understöds beloppet, 7,000,000 kronor, möjliggjort byggandet av omkring 11,000 eldstäder, motsvarande närmare en tredjedel av det beräknade totala bostadstillskottet i städer och stadsliknande samhällen under åren 1917 och 1918. Härvid har statsbidrag sålunda utgått med i genomsnitt 640 kronor per eldstad.

Bostads-
produktionen
under kris-
tiden.

Enligt den inom socialstyrelsen förda statistiken över bostadsproduktionen inom stadssambälena tillkommo under år 1913 tillhopa 8,594 och år 1914 7,488 bostadslägenheter, varemot under år 1915, då kristidens verkningar gjorde sig fullt kännbara även för en sådan produktionsgren »på lång sikt» som byggnadsverksamheten, siffran nedgick till 5,132 eller cirka 60 % av medeltalet för de båda föregående åren. Året 1916 medförde en höjning till 5,754 lägenheter och året 1917 en ännu starkare sådan till 6,818 bostäder eller cirka 80 % av normalstandard, om man som sådan sätter 1913 års i och för sig i stort sett nog så låga bostadstillskott. Räkna man, såsom byggnadsbyrån gjort, icke med lägenheter utan med rum (och kök) eller »eldstäder», bliva de fem årens tillskottssiffror respektive 28,055, 25,304, 17,111, 18,240 och 19,168 eldstäder. För år 1918 föreligga ännu endast uppgifter rörande byggnadsverksamheten i 31 större städer, vilka siffror, sammanställda med motsvarande för tidigare år, giva följande bild av bostadsproduktionens omfattning i dessa städer under den senast förflutna sexårsperioden:

	År	1913	1914	1915	1916	1917	1918
Tillkomna	} antal	5,657	5,035	3,367	3,742	4,619	3,353
bostadslägenheter		index	100	89	60	66	82

Tillämpar man 1918 års siffror angående förhållandena i dessa större städer på samtliga vårt lands städer och stadsliknande samhällen, kom-

mer man till det resultat, att under nämnda år skulle i rikets stadssamhällen hava tillkommit sammanlagt cirka 5,000 lägenheter med i runt tal 16,000 eldstäder. Detta motsvarar ungefär talen för år 1915 och omkring 60 % av det normala, en i förhållande till den oerhörda byggnadsmaterialfördyringen onekligen icke allt för låg siffra.

Som bekant har detta resultat dock endast kunnat nås därigenom, att stat och kommuner, bostadsföreningar, bostadsbolag och industriella företag i stor utsträckning fått, vid den alltjämt avtagande enskilda, spekulativa bostadsproduktionen, träla emellan genom »allmännyttig» byggnadsverksamhet. Dess omfattning belyses bäst därigenom, att medan den år 1914 endast åstadkom en tiondel av totala lägenhetstillskottet, voro 1917 nära tre femtedelar därav att direkt skriva på denna byggnadsverksamhets konto, varjämte även en stor del av den återstående »enskilda» byggnadsverksamheten torde möjliggjorts endast genom direkta anslag, lånegarantier eller andra ekonomiska hjälpåtgärder från statens eller kommuners sida.

Det torde få anses ligga i sakens natur, att under sådana förhållanden staten för närvarande icke kan utan vidare undandraga bostadsbyggnadsverksamheten sitt stöd, i synnerhet som, oaktat krigsförhållandenas upphörande, någon hastig återupplomstring av den privata bostadsproduktionen i städerna knappast kan förväntas, så länge hyresstegringslagen bibehålles och de rådande utomordentliga prisförhållandena inom byggnadsindustrin fortfara. Enligt vad som kunnat inhämtas av statens byggnadsbyrå, hava för hus med smålägenheter byggnadskostnaderna per eldstad ökats från att under år 1914 hava utgjort ungefär 2,100 å 2,500 kronor i Stockholm (och vissa norrlandsstäder) samt 1,200 å 1,500 kronor i landsortsstäderna till för närvarande respektive cirka 6,000 å 8,000 och 4,000 å 5,000 kronor. Därvid är också att märka, att det nu gäller icke blott, såsom under de närmast föregående åren, att hålla bostadsbyggandet nödortfittigt i gång utan även att ofördröjligen gripa sig an med att söka återinföra normala förhållanden på bostadsmarknaden genom att i görligaste mån fylla det genom krisårens stagnerade byggnadsverksamhet uppkomna underskottet av bostäder.

Emellertid har det synts mig tydligt, att man icke kunde fortgå på den tidigare inslagna vägen med direkt statssubvention utan återbetalningsskyldighet. Av riksdagen har formen för denna extraordinära, av kristiden föranledda tillfälliga nödhjulsåtgärd jämväl betecknats såsom mindre tilltalande, och i det uttalande till statsrådsprotokollet, varmed jag motiverat fjolårets förslag till riksdagen om

statsunderstöd för ifrågavarande ändamål, framhöll jag, att en varaktig förbättring av byggnads- och bostadsmarknaden icke syntes kunna grundas på en statens understödsverksamhet, utan måste baseras på väsentligt andra förutsättningar.

1918 års
bostadsak-
kunniga.

Enligt bemyndigande den 14 december 1918 tillkallade jag ledamoten av riksdagens andra kammare, borgmästaren Jakob Gustav Pettersson (ordförande), t. f. byråchefen i socialstyrelsen Rudolf Kurt Ansgar Bergström samt t. f. landskamreraren i Stockholms län Anders Victor Benedict Wijkman att i egenskap av sakkunniga i enlighet med de närmare anvisningar, som chefen för civildepartementet kunde komma att meddela, inom nämnda departement biträda med vissa utredningar på bostadsfrågans område, bland annat med avseende å frågan om fortsatt understöd från statens sida till byggande av bostadshus med smålägenheter. Beträffande sistnämnda spörsmål hava de sakkunniga såväl själva igångsatt vissa utredningar som hos svenska stadsförbundets bostadsråd, i vilket den kommunala sakkunskapen och erfarenheten å förevarande område är väl företrädd, anhållit om utlåtande bland annat angående stadskommunernas erfarenheter av den tidigare statssubventionen och deras önskemål beträffande ifrågasatt fortsatt statsunderstöd åt bostadsbyggnadsverksamheten. På grund av nödvändigheten av att verkställa vissa byggnadstekniska och andra utredningar, att införskaffa vissa uppgifter från de särskilda stadssambällena samt att taga kännedom om de åtgärder till avveckling av kristidens bostadssvårigheter, som vidtagits såväl i våra nordiska grannländer som även i Tyskland och England m. m., lärer emellertid de sakkunnigas yttrande och förslag i nu förevarande avseende vara att motse först om någon tid.

Byggnads-
byrån.

Efter vad jag under hand erfarit av de sakkunnigas ordförande, har emellertid statens byggnadsbyrå i skrivelse den 22 februari 1919 hos de sakkunniga framhållit önskvärdheten av, att, i avvaktan på ett fullständigt förslags utarbetande, framställning snarast möjligt måtte göras hos riksdagen om anvisande av åtminstone det å innevarande års tilläggsstat upptagna beloppet, 2,000,000 kronor, till fortsatt understöd åt byggnadsverksamheten i huvudsak enligt nu fastställda grunder. Som stöd härför har byrån framhållit, att det vore av största vikt, att erforderliga bestämmelser utfärdades så tidigt, att byggnadsarbetena redan instundande sommar kunde igångsättas, och att, om så ej skedde, det kunde befaras, att byggnadernas fullbordande komme att framskjutas ett helt år. Gjordes däremot sådan framställning i god tid och vunne

den statsmakternas bifall, bleve det möjligt att åtminstone å de orter, där bostadsbristen vore mest framträdande, även under innevarande år igångsätta nya statsunderstödda byggnadsföretag. Vad beträffar de grunder för åtnjutande av understöd, som senast faststälts genom kungl. kungörelsen angående statsbidrag för uppförande av bostadshus med smålägenheter den 11 juni 1918, hava dessa syntes byrån lämpliga och fullt motsvarande sitt ändamål. Det torde visserligen kunna ifrågasättas, yttrar byrån, huruvida icke statens bidrag, som hittills utgått med högst två niondelar av byggnadskostnaden, borde något höjas, men vid det förhållande att även med nu utgående statsunderstöd ansökningar inkommit om statsbidrag till belopp, som uppgå till mer än dubbla anslagsbeloppen, och ansökningar fortfarande inkomma, syntes någon ändring härutinnan för närvarande icke påfordras.

Då det knappast torde kunna förväntas, att något på förenämnda sakkunnigas utredning grundat förslag till åtgärder i syfte att på mera varaktigt sätt främja bostadsproduktionen hinner underställas innevarande års riksdag, synes det, med hänsyn till bostadsmarknadens nuvarande läge samt betydelsen av fjolårets statsunderstöd till uppförande av bostadshus med smålägenheter, önskvärt att anslag för ifrågavarande ändamål äskas jämväl av innevarande års riksdag. Det må emellertid ånyo uttryckligen betonas, att härmed allenast avses en av de särskilda förhållandena påkallad extraordinär åtgärd, som på intet vis får anses innebära ett föregripande av prövningen av de sakkunnigas blivande förslag.

Departements-
chefen.

Beträffande grunderna för det ifrågavarande understödet torde, som byggnadsbyrån ock uttalat, några avvikelser från vad som gällt beträffande fördelningen av 1918 års anslag icke böra ifrågasättas.

I fråga om storleken av statsunderstödet finner jag mig ej böra tillstyrka högre belopp än det på tilläggsstaten för år 1919 beräknade eller 2,000,000 kronor. Denna summa är visserligen lägre än den av nästlidet års riksdag för ändamålet beviljade, men detta synes motiverat med hänsyn dels till det statsfinansiella läget, dels ock till önskvärdheten av, att anslag av statsmedel för ifrågavarande ändamål successivt minskas för att snarast möjligt helt upphöra i den form, varom nu är fråga.

På grund av det anförda hemställer jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen

Kungl. Maj:ts Proposition Nr 239.

att på tilläggsstat för år 1919 anvisa ett förslagsanslag, högst, 2,000,000 kronor att i huvudsaklig överensstämmelse med förut angivna grunder användas till understöd för uppförande av bostadshus med smålägenheter.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. Ullman.
